

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterranee
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 34, 2024, 3

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies

Series Historia et Sociologia, 34, 2024, 3

ISSN 1408-5348
e-ISSN 2591-1775

UDK 009

Letnik 34, leto 2024, številka 3

**UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:**

Roderick Bailey (UK), Gorazd Bajc, Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Aleksandr Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralić (HR), Darko Darovec, Devan Jagodic (IT), Aleksej Kalc, Urška Lampe, Avgust Lešnik, John Jeffries Martin (USA), Robert Matijašič (HR), Darja Mihelič, Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Edward Muir (USA), Vojislav Pavlović (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povoło (IT), Marijan Premović (MNE), Andrej Rahten, Žiga Oman, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Polona Tratnik, Boštjan Udovič, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjevič, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

**Glavni urednik/Redattore capo/
Editor in chief:**

Darko Darovec

**Odgovorni urednik/Redattore
responsabile/Responsible Editor:**

Salvator Žitko

Uredniki/Redattori/Editors:

Urška Lampe, Boštjan Udovič, Žiga Oman, Veronika Kos

**Oblikovalec/Progetto grafico/
Graphic design:**

Dušan Podgornik, Darko Darovec

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Založnika/Editori/Published by:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / *Società storica del Litorale - Capodistria*® / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / *Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment* / *Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente*®

**Sedež uredništva/Sede della redazione/
Address of Editorial Board:**

SI-6000 Koper/Capodistria, Garibaldijeva/Via Garibaldi 18
e-mail: annaleszdjp@gmail.com, **internet:** https://zdjp.si

Redakcija te številke je bila zaključena 30. 09. 2024.

**Sofinancirajo/Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS)

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/Tiratura/Circulation: 300 izvodov/copie/copies

Revija Annales, Series Historia et Sociologia je vključena v naslednje podatkovne baze / *La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base* / *Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:* Clarivate Analytics (USA): Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); Directory of Open Access Journals (DOAJ).

To delo je objavljeno pod licenco / *Quest'opera è distribuita con Licenza* / *This work is licensed under a Creative Commons BY-NC 4.0.*

Navodila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosto dostopni na spletni strani: <https://zdjp.si>.
Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: https://zdjp.si/it.
The submission guidelines and all articles are freely available in color via website https://zdjp.si/en/.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Alejandro Llinares Planells:

- “Cuando un Valenciano va a Madrid es tenido por un bandolero”: Memoria y mitificación del bandolerismo del Reino de València (SS. XVII-XVIII) 263
- “Quando un valenciano va a Madrid è considerato un banditer”: memoria e mitificazione del banditismo del Regno di Valencia (SS. XVII-XVIII)
- »Ko gre Valenčan v Madrid, ga imajo za bandita«: Spomin in mitifikacija banditizma v Kraljevini Valenciji (17.–18. stoletje)

Janko Trupej:

- The Portrayal of the Balkans in the Slovenian Translations of Karl May's *Orientzyklus* 283
- La rappresentazione dei Balcani nelle traduzioni slovene dell'Orientzyklus di Karl May*
- Upodobitev Balkana v slovenskih prevodih serije Orientzyklus Karla Maya*

Jasna Podreka:

- Why so Slow? Analysing the Systemic Regulation of Sexual Harassment and Violence in the Slovenian Academic Field 299
- Perché così piano? Analisi della regolamentazione sistemica delle molestie e della violenza sessuale nel campo accademico sloveno*
- Zakaj tako počasi? Analiza sistemske ureditve spolnega nadlegovanja in nasilja v slovenskem akademskem polju*

Rok Smrdelj, Mojca Suhovršnik &

- Milica Antić Gaber:** Gender Regimes in Slovenian Academic Field: Defining Sexual Harassment and Violence in Internal Regulations 315
- Regimi di genere nel campo accademico sloveno: definire le molestie sessuali e la violenza nei regolamenti interni*
- Spolni režimi v slovenskem akademskem polju: opredelitev spolnega nadlegovanja in nasilja v internih aktih*

Lucija Dežan, Mateja Sedmak & Zorana Medarić:

- Overlooked Intersection of Gender and Racial/Ethnic Dimensions in Slovenian Academic Sexual Harassment & Violence Policies 329
- Intersezione trascurata tra genere e dimensioni razziali/etniche nelle politiche accademiche slovene sulle molestie e violenze sessuali*
- Prezrta intersekcionalnost spolnih in rasno-etničnih dimenzij v politikah proti spolnemu nadlegovanju in nasilju v slovenskem akademskem prostoru*

Katja Filipčič & Manja Skočir:

- Regulation of Sexual Harassment in the Academic Environment – Between Legal Regulations and Ethical Codes 343
- Regolamentazione delle molestie sessuali nell'ambiente accademico – tra norme giuridiche e codici etici*
- Regulacija spolnega nadlegovanja v akademskem okolju – med pravnimi predpisi in etičnimi kodeksi*

Marta Soler-Gallart & Mar Joanpere Foraster:

The Struggles Against Gender Violence
in Spanish Universities and
How They Contributed to
Changing Legislation 357
*La lotta contro la violenza di genere nelle
università spagnole e come hanno
contribuito a cambiare la legislazione
Boj proti spolnemu nasilju na španskih univerzah
in njegov prispevek k spreminjanju zakonodaje*

Mojca Kukanja Gabrijelčič & Doroteja Zavšek:

Tiha pandemija: spolno nasilje med srednješolci
in srednješolkami v Sloveniji 367
*Pandemia silenziosa: violenza sessuale
tra gli studenti e studentesse delle
scuole superiori slovene
Silent Pandemic: Sexual Violence Among
Slovenian High School Students*

Jure Ramšak: EVROPA ZDAJ! (ali vsaj do 92’):

jugoslovanska zgodovina slovenskega
približevanja evropskim
integracijam 381
*EUROPA ADESSO! (o almeno entro il 1992):
la storia jugoslava dell'avvicinamento
sloveno alle integrazioni europee
EUROPE NOW! (or at Least by 1992):
The Yugoslav History of Slovenia Moving
Towards European Integrations*

Kazalo k slikam na ovitku 393

Indice delle foto di copertina 393

Index to images on the cover 393

received: 2024-01-23

DOI 10.19233/ASHS.2024.25

TIHA PANDEMIJA: SPOLNO NASILJE MED SREDNJEŠOLCI IN SREDNJEŠOLKAMI V SLOVENIJI

Mojca KUKANJA GABRIJELČIČ

Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, Cankarjeva 5, 6000 Koper, Slovenija
e-mail: mojca.k.gabrijelcic@pef.upr.si

Doroteja ZAVŠEK

Osnovna šola Domžale, Bistriška cesta 19, 1230 Domžale, Slovenija
e-mail: zavsek.doroteja@guest.arnes.si

IZVLEČEK

V prispevku podrobneje predstavljamo področje medvrstniškega spolnega nasilja med slovenskimi srednješolci in srednješolkami. V raziskavi smo ugotavljali, v kolikšni meri dijaki prepoznajo spolno nasilje in ali so seznanjeni z nekaterimi vidiki nasilja in ustreznim ukrepanjem ob zaznavi le-tega. Spoznanja kažejo, da dijaki prepoznajo spolno nasilje, večina jih v času šolanja ni bila izpostavljena spolnemu nasilju, spolno nasilje med srednješolci pa se dogaja v času po pouku in predvsem izven šolskega okoliša. Dijaki obmejnega prostora navajajo skrb v povezavi z večjim številom tujih vrstnikov, ki pogosteje izvajajo spolno nasilje izven šolskih prostorov, predvsem nad dekleti. Čeprav ne gre za izrazito medvrstniško spolno nasilje, je pomembno, da ga naslovimo, saj gre za resen družbeni pojav.

Ključne besede: spolno nasilje, medvrstniško nasilje, dijaki, obmejni prostor, srednja šola

PANDEMIA SILENZIOSA: VIOLENZA SESSUALE TRA GLI STUDENTI E STUDENTESSE DELLE SCUOLE SUPERIORI SLOVENE

SINTESI

L'articolo si concentra in una maniera approfondita sul tema della violenza sessuale tra coetanei. Ai fini della ricerca è stata condotta una ricerca quantitativa tra gli studenti delle scuole superiori dell'Istria slovene e altresì una ricerca di tipo qualitativo sul riconoscimento della violenza sessuale nelle scuole superiori. Nella ricerca abbiamo cercato di constatare in quale misura gli studenti riconoscono la violenza sessuale, se conoscono determinati aspetti della violenza sessuale e se sono a conoscenza di azioni appropriate da intraprendere qualora si presentasse. I risultati della ricerca hanno evidenziato che gli studenti sottoposti alla ricerca sanno riconoscere questo tipo di violenza; la maggior parte degli intervistati non è stata esposta alla violenza sessuale nell'ambito scolastico – ne sono esposti invece dopo le lezioni, all'esterno della scuola, quindi all'infuori dell'ambiente scolastico. Gli studenti della regione di confine hanno esposto la loro preoccupazione per il maggior numero di stranieri, spesso incolpati delle violenze sessuali al di fuori delle scuole, soprattutto sulle ragazze. Sebbene non si tratti di una violenza sessuale tra pari, è importante affrontarla poiché è un fenomeno sociale grave.

Parole chiave: violenza sessuale, violenza tra pari, studenti, zona di frontiera, scuola superiore

UVOD

Spolno nasilje med srednješolci¹ se lahko pojavlja v različnih oblikah, vključno z verbalnim nadlegovanjem, neprimernim dotikanjem, prisilnimi dejanji ali celo posilstvom. Pogosto je povezano z močjo, nadzorom in neenakostjo med spoloma.

Čeprav je spolno nasilje med mladimi izredno pomembna tematika, raziskovalno še ni bila obravnavana v obliki sistematične in poglobljene nacionalne študije. Spolno nasilje se je v Sloveniji raziskovalno obravnavalo predvsem v kontekstu spolnega nasilja nad odraslimi ženskami (Aničić et al., 2002; 2015; Bašič, 2014; Domiter Protner, 2014; Frangež & Dvoršek, 2013; Leskošek et al., 2014; Veselič et al., 2014). Ostale sodobnejše empirične študije pa so usmerjene predvsem na področje trpinčenja in drugih oblik medvrstniškega nasilja (cf. Aničić et al., 2015; Cvek & Pšunder, 2023; Košir, 2013; Lešnik Mugnaioni et al., 2009; 2016; Lešnik Mugnaioni, 2012; Lešnik Mugnaioni & Klemenčič, 2014; Muršič et al., 2016; Pečjak, 2014; Pečjak et al., 2021; Šterman Ivančič, 2015; Šulc & Ručman Bučar, 2019).

V prispevku razkrivamo precej tabuizirano tematiko medvrstniškega spolnega nasilja, ki jo predstavljamo na podlagi opravljene kvalitativne in kvantitativne raziskave ter analize tujih in domačih empiričnih dognanj. Slednja ne poudarja zgolj težave medvrstniškega nasilja med dijaki, temveč tudi spolnega nasilja s strani drugih, ki jih dijaki srečujejo v svojem okolju.

Medvrstniško spolno nasilje

Nasilje nad vrstniki oziroma medvrstniško nasilje je danes vse bolj pogosto, o tem pojavu pa govorimo takrat, ko je oseba v daljšem časovnem obdobju večkrat izpostavljena agresivnemu vedenju, ki ga je povzročil vrstnik ali skupina vrstnikov (Muršič, 2004; Muršič et al., 2010; Olweus, 1993).

Spolno nasilje je vsako ravnanje s spolno vsebino, v katero žrtev ne privoli, je vanj prisiljena ali zaradi svoje stopnje razvoja ne razume njegovega pomena, grožnje z uporabo spolnega nasilja ter javna objava spolnih vsebin o žrtvi (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). O spolnem nasilju oz. spolni zlorabi otroka govorimo, ko odrasla oseba ali nekdo, ki je starejši od otroka, uporabi svojo moč in vpliv nad otrokom ter izrabi njegovo zaupanje in spoštovanje, da ga zavede v spolno dejavnost. Spolno nasilje vključuje neželjeno spolno vedenje, ki lahko obsega verbalno, fizično ali drugo obliko spolnega nasilja in je med mladimi (učenci in dijaki) resen problem, saj ima lahko hude doživljenjske posledice za žrtve. Pomembno je razumeti, da se spolno nasilje lahko zgodi komur koli ne glede na spol, starost, družbeni položaj ali druge

dejavnike. Šola je tako najpogostejša lokacija spolnega nasilja med vrstniki (Fisher et al., 2003; Habbe, 2000; Hollander, 2014; Smith & Freyd, 2014).

Williams (1994) opredeljuje medvrstniško spolno nasilje mladostnikov kot neprostoovoljni spolni stik, ki vključuje silo ali prisilo osebe. Spolno nasilje je vsako dejanje, ko oseba z zlorabo svojega privilegiranega položaja, moči in vpliva, mladostnika prisili ali zavede v spolnost z namenom zadovoljitve lastnih potreb po nadzoru in moči, lahko pa tudi z namenom zadovoljitve svojih spolnih potreb. Z vsakim spolnim nasiljem nad otrokom oz. mladostnikom kršimo etične, moralne in socialne norme ter tudi zakonodajo (Čobec et al., 2016; Turvey, 2002). Darke (1990) opredeljuje spolno nasilje kot obliko moči, s katero ima storilec sposobnost nadzora nad žrtvijo. Storilec pa nima moči le nad telesom žrtve, ampak tudi nad njenimi čustvi in dojemanjem.

Glede na raziskave Nacionalnega centra za statistiko izobraževanja je bilo v letu 2018 kar 41 % posameznikov v ZDA v starosti od 18 do 22 let žrtev medvrstniškega spolnega nasilja (Molstad et al., 2021). Posamezniki, stari od 15 do 25 let, so tako najbolj izpostavljeni spolnemu napadu v primerjavi s katero koli drugo starostno skupino, pri čemer je starostni razpon od 18 do 24 let še posebej izpostavljen tveganju za doživljanje različne vrste spolnih napadov (Sinozich & Langton, 2014; Walters et al., 2013). Druge tuje raziskave kažejo, da je stopnja spolnih napadov s strani vrstnikov visoka, saj je bilo spolno zlorabljenih 26 % srednješolcev in 51 % srednješolk (Young et al., 2009). Rennison (2002) prikazuje podatke o spolnih napadih, prijavljenih organom pregona v ZDA, kjer je razvidno, da je spolni napad najbolj razširjen med mladostniki v primerjavi s katero koli drugo starostno skupino, saj je 33 % vseh žrtev starih od 13 do 17 let. V raziskavi Fedina et al. (2016) ugotavljajo, da je bilo kar 96 % vseh storilcev spolnega napada moških, 91 % vseh žrtev pa je bilo žensk. Od tega je le polovica vseh mladostniških žrtev povedala o incidentu. Zato ni presenetljivo, da je spolno nasilje vseprisotna težava na področju srednješolskega in tudi visokošolskega izobraževanja (Fedina et al., 2016). Spolno nasilje je splošno razširjena in pogosta izkušnja številnih žensk v Evropski uniji – vsaka peta ženska od 15. leta starosti dalje se je namreč že srečala z nezaželenim dotikanjem, objemanjem ali poljubljanjem, 6 % vseh žensk pa je od 15. leta starosti tovrstno nadlegovanje izkusilo najmanj šestkrat (Nasilje nad ženskami: vseevropska raziskava, 2014).

Podatki o razširjenosti spolnih zlorab v otroštvu v Sloveniji študije OIO iz leta 2019 (9,5 % za deklice in 2,6 % za fante, cf. Kuhar & Zaviršek, 2023), so

¹ Izrazi, ki se nanašajo na osebe in so zapisani v moški slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za ženski in moški spol.

nižji od podatka, ki ga navaja Svetovna zdravstvena organizacija (WHO, 2020; približno 20 % za deklice in 8 % za fante, cf. Kuhar & Zaviršek, 2023). Glede na razpoložljive raziskave lahko v Sloveniji govorimo o slabem prepoznavanju spolnega nasilja nad otroki in mladostniki, redkem prijavljanju, pogostem ovrženju sumov spolnih zlorab v preiskovalnem postopku, pomanjkanju otroku prilagojenih pristopov na sodišču in pomanjkanju podpore za žrtvi. Tudi mednarodne raziskave opozarjajo, da so le najhujši primeri prijavljeni policiji (Manly, 2005). Za slovenski kontekst domnevamo, da se bo z ozaveščanjem in profesionalizacijo postopkov število prijav spolnega nasilja (medvrstniškega, družinskega idr.) v prihodnosti povečalo.

Lešnik Mugnaioni et al. (2009) opozarjajo na sočasno pogosto pojavnost različnih vrst nasilja na slovenskih osnovnih in srednjih šolah (fizično, psihološko, verbalno, ekonomsko, socialno izločanje in spolno nasilje). Avtorji ugotavljajo, da fizično nasilje pogosto doživlja 14,6 % učencev, pojavnost spolnega nasilja pa je med učenci najvišja (20 %). Za razliko od spolnega nasilja med odraslimi, kjer se veliko nasilja zgodi v intimnih ali formaliziranih odnosih, se spolno nasilje med mladostniki lahko pojavi v razmerjih, ki so prehodna (Krauss et al., 2005), in med vrstniki ter sošolci, ki so relativni tuji in ne sorodniki. Mrkun (2020) je v raziskavi med slovenskim mladimi ugotovila, da je skoraj eden od petih prebivalcev Slovenije do 18. leta starosti imel izkušnjo ene od oblik spolnega nasilja v otroštvu, kar je 18 odstotkov populacije (Mrkun, 2020). Spolno nasilje je bila najpogostejše enkratno dejanje; med vrstami zlorab so bili največkrat navedeni neprimerno dotikanje, spolno nadlegovanje in poskusi posilstva. Poročilo slovenske policije za leto 2022 razkriva število prijavljenih in odkritih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost. Obravnavali so jih 479, kar je največ v zadnjih petih letih. Policisti so obravnavali tudi 145 spolnih napadov na osebo, mlajšo od 15 let. V letu 2022 je bil delež mladoletniške kriminalitete med obravnavano kriminaliteto 2,4 %, in sicer je policija obravnavala 1.178 primerov. Med mladoletniškimi kaznivimi dejanji pa je treba opozoriti predvsem na nasilništvo (Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, 2023).

Spolno nasilje je torej prevladujoča problematika, ki globalno prizadene milijone mladih (Benoit et al., 2015; Walters et al., 2013). Učenci in dijaki, ki so doživeli spolno nasilje, poročajo o: višjih stopnjah čustvenih in vedenjskih težav, vključno z vzorci neprimernega spolnega vedenja (Berliner & Elliott, 2002; Putnam, 2003); socialnih umikov, izolacijo in disociacijo (Macdonald, 2001); namernim samopoškodovanjem in poskusi samomora (Kendall-Tackett et al., 1993) ter slabi učni uspešnosti (Paolucci

et al., 2001).

Učinki na zdravje lahko vključujejo telesne poškodbe, najstniško nosečnost in spolno prenosljive okužbe (Kendall-Tackett et al., 1993). V odrasli dobi so očitne težave pri prilagajanju, vključno s tveganim spolnim vedenjem in ponovno spolno viktimizacijo (Andrews et al., 2004; Van Roode et al., 2009); zlorabo prepovedanih snovi (Kendall-Tackett, 2002) in težav z duševnim zdravjem, kot so depresija (Briere & Runtz, 1993), anksioznost in fobije, posttravmatska stresna motnja, disociacija in samomorilno vedenje (Berliner & Elliot, 2002). Obstajajo tudi dolgoročni učinki na telesno počutje odraslih, vključno s povečano stopnjo srčnih bolezni, artritisa, kronične bolečine (Scott et al., 2011) in težav z zdravjem prebavil ter reproduktivnim zdravjem (Irish et al., 2010).

Medvrstniško spolno nasilje v šolskem okolju

Jasno je, da se mladi v šoli in na poti v šolo redno srečujejo z zbadanji, nespoštljivimi opazkami ali nezaželenimi dotiki, ki so spolne narave (AAUW, 2001; Stein et al., 1993). Pogosto so storilci njihovi sošolci, drugi učenci, redkeje šolsko osebje, vozniki avtobusov in drugi odrasli, povezani s šolo (AAUW, 2001). Presenetljivo pogosto se dogodki zgodijo znotraj in med spoloma, vendar najpogostejše vključujejo moškega storilca in žensko žrtev (Rickert et al., 2004). Spolno nasilje, ki je tretirano kot namigovanje na spolnost in zajema telesne dotike, opolzko govorjenje in vsako drugo dejanje, ki je povezano s spolnostjo, a ne vključuje spolnega odnosa, pri nas ni niti novost in niti redkost (Habbe, 2000). Spolno nasilje lahko poteka med dijaki ali med dijaki in odraslimi. Med dijaki samimi lahko zasledimo celo vrsto spolnega nadlegovanja, od besednega do telesnega, ki pa lahko v skrajnih primerih preraste tudi v posilstvo (Aničić et al., 2002).

Spolno nasilje se v šolskem prostoru lahko dogaja povsod. Po izsledkih raziskav v tujini so v šolah pogosto spolno nasilne tudi istospolno usmerjene osebe (Habbe, 2000). Čeprav je sicer v našem prostoru malo znanega o spolnem nasilju mladostnikov, ki se dogajajo v šolah, poročilo AAUW (2001) in številne druge študije (cf. Fedina et al., 2016; Fisher et al., 2003; Habbe, 2000; Hollander, 2014; Molstad et al., 2021; Nasilje nad ženskami, 2014; Smith, 2009; Smith & Freyd, 2014) kažejo, da je spolna agresija vrstnikov v šolah običajna. Spolno nasilje v šoli je običajno opredeljeno kot fizični in nefizični spolni stik, vključno s spolnimi pripombami, šalami, kretnjami, pogledi, prikazovanjem slikovnega gradiva s spolno vsebino, sporočil ali zapiskov ter širjenjem govoric, povezanih s spolnostjo. Ocene števila srednješolcev, ki poročajo o spolnem nadlegovanju v šoli, se gibljejo med 83–92 % za dekleta in 57–79 % za dečke (AAUW, 2001; Fe-

lix & McMahon, 2006; Fineran & Bennett, 1998; Lee et al., 1996). Poleg tega je spolno nadlegovanje v šoli povezano z različnimi negativnimi posledicami med žrtvami, vključno s šolsko odsotnostjo, slabšim ucnim uspehom, izgubo prijateljev, izostajanjem od pouka ter internalizacijo in eksternalizacijo psiholoških simptomov (AAUW, 2001; Lee et al., 1996; Molstad et al., 2021; PCSW, 1995; Stein et al., 1993).

METODOLOGIJA

Raziskovalni problem, namen in cilji

Glavni namen prispevka je prikazati odnos mladih do spolnega nasilja. Cilji raziskave se nanašajo na: (i) raziskati, v kolikšni meri dijaki (pre)poznajo spolno nasilje; (ii) ugotoviti, kako pogosto se spolno nasilje pojavlja med dijaki srednjih šol in (iii) preučiti, v kolikšni meri srednja šola kot izobraževalna ustanova ozavešča svoje dijake o spolnem nasilju (s preventivnimi in kurativnimi dejavnostmi).

Hipoteze in raziskovalna vprašanja so naslednja: (H1) Obstajajo statistično značilne razlike med spoloma v prepoznavanju spolnega nasilja, saj ga dijakinje prepoznavajo bolje v primerjavi z dijaki; (H2) Večina dijakov meni, da se spolno nasilje v srednjih šolah pojavlja pogosto; (H3) Večina dijakov pravi, da jih srednja šola pogosto ozavešča o spolnem nasilju; (RV1): Kakšen je obseg in narava spolnega nasilja med dijaki v obmejnem prostoru (Slovenske Istre) in kakšni so dejavniki, ki vplivajo na to pojavljanje?

Raziskovalne metode, vzorec in pripomočki

Uporabili smo kombiniran raziskovalni pristop, osnovni raziskovalni metodi pa sta deskriptivna in kavzalna neeksperimentalna metoda raziskovanja. Raziskovalni vzorec je neslučajnostni in namenski. Kvantitativna raziskava zajema dijake srednjih šol v Ljubljani, Celju, Mariboru, kvalitativna pa dijake obmejnih srednjih šol (Slovenske Istre), s katerimi je bil opravljen ločen intervju.

Tako kvantitativno (anketiranje) kot kvalitativno (intervju) zbiranje podatkov je bilo z dijaki opravljeni osebno.

V kvantitativni raziskavi je sodelovalo skupno 203 dijakov, 158 ženskega spola (78 %) in 44 moškega spola (22 %), v kvalitativni raziskavi pa je sodelovalo 20 dijakov (10 ženskega in 10 moškega spola). Skupaj je v raziskavi sodelovalo 223 dijakov (168 ženskega spola in 54 moškega). Spolno se ni opredelil 1 dijak/inja. Starostna struktura respondentov se giblje od 14–19 let. V kvantitativni raziskavi je starostna struktura sodelujočih naslednja: 14 let (1,5 %), 15 let (11,8 %), 16 let (16,3 %), 17 let (17,7 %), 18 let (22,7 %), 19 let (30 %).

Vzorec kvalitativne raziskave je zajemal dijake vseh štirih letnikov srednje šole. Sodelovalo je 5 dijakov v starosti od 14–15 let (25,0 %) prvih letnikov, 5 dijakov v starosti od 16–17 let (25,0 %) drugih letnikov, 5 dijakov v starosti od 17–18 let (25,0 %) tretjih letnikov in 5 dijakov v starosti od 18–19 let (25,0 %) četrtih letnikov. Kvantitativni del raziskave je bil opravljen v šolskem letu 2021/22, kvalitativni del pa od oktobra do decembra 2023.

Uporabili smo vprašalnik z lestvicami stališč in ocenjevalnimi lestvicami. Za zagotavljanje zanesljivosti vprašalnika smo uporabili Cronbachov koeficient zanesljivosti (Cronbach' $\alpha = 0,84$).

Postopek zbiranja in obdelave podatkov

Za statistično obdelavo smo uporabili naslednje statistične postopke: deskriptivna statistika atributnih spremenljivk (frekvenčna in strukturna porazdelitev); deskriptivna statistika ordinalnih spremenljivk; Pearsonov hi-kvadrat preizkus in Spearmanov korelacijski koeficient. Za vsak intervju je bil narejen stenogram, analiza pa je potekala po principu kodiranja glede na zastavljena raziskovalna vprašanja. Izdvojene so bile tri kategorije, združene v dve temi: (i) obseg in narava spolnega nasilja med dijaki v obmejnem prostoru; (ii) dejavniki, ki vplivajo na pojavljanje spolnega nasilja v obmejnem prostoru.

REZULTATI Z RAZPRAVO

Analiza vprašanja o tem, katere situacije anketirani dojemajo kot spolno nasilje med vrstniki, je pokazala, da velika večina srednješolcev kot spolno nasilje dojemajo poskus posilstva (97,5 %) in otipavanje po telesu, ko si druga oseba tega ne želi (95,5 %). Sklepamo, da največ srednješolcev kot spolno nasilje razume navedeni situaciji ravno zaradi fizičnega stika med storilcem in žrtvijo. Kot spolno nasilje pa srednješolci prav tako v velikem številu prepoznavajo drgnjenje spolnega organa ob golo telo (91,5 %). Med najpogostejše situacije, kjer gre za spolno nasilje, sta se uvrstili tudi razkazovanje genitalij (84,1 %) in nepotrebno dotikanje (82,1 %). Rezultati kažejo, da situaciji, ko gre za neprimerno spogledovanje (6 %) in žvižganje za osebo (15,9 %), srednješolci zelo redko dojemajo kot spolno nasilje, saj so ju kot situaciji spolnega nasilja izbrali v veliko manjšem številu.

Testiranje s hi-kvadrat preizkusom je razkrilo statistično značilne povezave po spolu pri izsiljenem poljubu ($p = 0,018$), nepotrebem dotikanju ($p = 0,001$) in opazovanju pri slačenju ($p = 0,047$). V vseh omenjenih situacijah so dejanje kot nasilno pogostejše razumele dijakinje, največja razlika med odgovori moških in žensk pa je evidentna pri nepotrebem dotikanju, kjer je dejanje kot nasilno razumelo 86,6 % žensk in 65,1 % moških. Pri ostalih situacijah ni bilo bistvenih oz. statistično značilnih razlik v odgovorih glede na spol ($p > 0,05$).

Tabela 1: Razumevanje in (pre)poznavanje spolnega nasilja s strani dijakov in dijakinj.

Analiza povezanosti med razumevanjem situacij kot nasilnih in spolom							
			Spol			Pearsonov hi-kvadrat preizkus	
			Moški	Ženska	l²	df	p
Izsiljen poljub	Da	N	25	120	5,638	1	0,018
		% znotraj spola	58,1 %	76,4 %			
	Ne	N	18	37			
		% znotraj spola	41,9 %	23,6 %			
Otipavanje po telesu, ko si druga oseba tega ne želi	Da	N	42	149	0,600	1	0,439
		% znotraj spola	97,7 %	94,9 %			
	Ne	N	1	8			
		% znotraj spola	2,3 %	5,1 %			
Žvižganje za vami, ko greste mimo	Da	N	4	28	1,819	1	0,177
		% znotraj spola	9,3 %	17,8 %			
	Ne	N	39	129			
		% znotraj spola	90,7 %	82,2 %			
Kazanje fotografij s spolno vsebino	Da	N	26	106	0,744	1	0,388
		% znotraj spola	60,5 %	67,5 %			
	Ne	N	17	51			
		% znotraj spola	39,5 %	32,5 %			
Nepotrebno dotikanje	Da	N	28	136	10,526	1	0,001
		% znotraj spola	65,1 %	86,6 %			
	Ne	N	15	21			
		% znotraj spola	34,9 %	13,4 %			
Spogledovanje	Da	N	2	10	0,176	1	0,675
		% znotraj spola	4,7 %	6,4 %			
	Ne	N	41	147			
		% znotraj spola	95,3 %	93,6 %			
Poskus posilstva	Da	N	43	152	1,398	1	0,237
		% znotraj spola	100 %	96,8 %			
	Ne	N	0	5			
		% znotraj spola	0 %	3,2 %			
Ščipanje po telesu	Da	N	20	78	0,056	1	0,813
		% znotraj spola	47,6 %	49,7 %			
	Ne	N	22	79			
		% znotraj spola	52,4 %	50,3 %			
Razširjanje govoric s spolno vsebino o posamezniku	Da	N	30	127	2,462	1	0,117
		% znotraj spola	69,8 %	80,9 %			
	Ne	N	13	30			
		% znotraj spola	30,2 %	19,1 %			
Razkazovanje genitalij	Da	N	33	135	2,135	1	0,144
		% znotraj spola	76,7 %	86 %			
	Ne	N	10	22			
		% znotraj spola	23,3 %	14 %			
Neprimerni in nesramni komentarji	Da	N	19	74	0,117	1	0,732
		% znotraj spola	44,2 %	41,1 %			
	Ne	N	24	83			
		% znotraj spola	55,8 %	52,9 %			
Nagovarjanje k spolnemu odnosu	Da	N	31	128	1,835	1	0,176
		% znotraj spola	72,1 %	81,5 %			
	Ne	N	12	29			
		% znotraj spola	27,9 %	18,5 %			
Opazovanje pri slačenju	Da	N	27	122	3,934	1	0,047
		% znotraj spola	62,8 %	77,7 %			
	Ne	N	16	35			
		% znotraj spola	37,2 %	22,3 %			
Drgnjenje spolnega organa ob golo telo	Da	N	37	146	2,084	1	0,149
		% znotraj spola	86 %	93 %			
	Ne	N	6	11			
		% znotraj spola	14 %	7 %			
Ko ste dalj časa izpostavljeni nenamernemu opazovanju s strani vašega vrstnika	Da	N	15	62	0,301	1	0,583
		% znotraj spola	34,9 %	39,5 %			
	Ne	N	28	95			
		% znotraj spola	65,1 %	60,5 %			

Legenda: χ^2 – hi-kvadrat statistika; df – stopnje prostosti; p – statistična značilnost.

Tabela 2: Osnovne statistike pogostosti izpostavljanja situacijam spolnega nasilja v času srednješolskega izobraževanja.

Kako pogosto ste oz. ste bili izpostavljeni opisanim situacijam v času srednješolskega izobraževanja? (ocena 1 pomeni – nikoli, 2 – zelo redko (do največ 4x), ocena 3 – občasno (5–7x), ocena 4 – pogosto (8–10x) in ocena 5 – zelo pogosto (več kot 11x))						
	N	Min.	Max.	AS	M0	SO
Izsiljen poljub s strani vrstnika	201	1	5	1,26	1	0,697
Otipavanje po telesu s strani starejše osebe	200	1	4	1,2	1	0,518
Otipavanje po telesu s strani vrstnika	201	1	5	1,55	1	0,830
Pohotni pogledi s strani vrstnika	201	1	5	1,77	1	1,019
Žvižganje za vami	201	1	5	1,96	1	1,026
Kazanje fotografij s spolno vsebino	201	1	5	1,42	1	0,797
Nezaželeno dotikanje	201	1	5	1,46	1	0,721
Spogledovanje	201	1	5	2,36	2	1,159
Poskus posilstva	201	1	2	1,03	1	0,171
Razkazovanje genitalij	201	1	3	1,1	1	0,352
Neprimerni in nesramni komentarji s spolno vsebino	201	1	5	1,58	1	0,803
Nagovarjanje k spolnemu odnosu	201	1	5	1,42	1	0,869
Opazovanje pri slačenju	201	1	5	1,3	1	0,673

Legenda: n - število enot; Min – minimalna ocena; Max – maksimalna ocena; AS - aritmetična sredina; M0- modus; SO - standardni odklon.

Mnenje dijakov o pogostosti izpostavljanja spolnemu nasilju

Glede na povprečne vrednosti, ki se gibljejo od $AS = 1,03 \pm 0,17$ do $AS = 2,36 \pm 1,16$, sklepamo, da anketirani dijaki na srednjih šolah spolnemu nasilju niso bili izpostavljeni oziroma so mu bili izpostavljeni zelo redko. Aritmetična sredina prikazuje, da se srednješolci v največji meri soočajo s situacijami »spogledovanja« ($AS = 2,36 \pm 1,16$), »žvižganja« ($AS = 1,96 \pm 1,03$) in s »pohotnimi pogledi s strani njihovih vrstnikov« ($AS = 1,77 \pm 1,02$). Pri teh odgovorih smo opazili tudi največjo razpršenost podatkov, saj so bili odgovori anketirancev najbolj raznoliki. Udeleženci so bili najbolj enotni pri odgovarjanju glede »poskusa posilstva«, ki je situacija, ki so jo doživeli najmanj pogosto (oz. je še niso doživeli) in kjer je bil standardni odklon najmanjši ($AS = 1,03$, $SO = 0,17$).

V nadaljevanju smo preverili, ali prihaja do povezanosti med letnikom šolanja in pogostostjo

izpostavljenosti različnim nasilnim situacijam, pri čemer smo uporabili Spearmanov koeficient korelacije. Rezultati so pokazali statistično značilno korelacijo med letnikom šolanja in spolnim nasiljem, kjer gre za »otipavanje po telesu s strani vrstnika« ($\rho = 0,201$, $p = 0,004$).

Smer korelacije je pozitivna, kar pomeni, da višji, kot je letnik srednješolskega izobraževanja pri posamezniku, bolj pogosto je ta izpostavljen situacijam otipavanja s strani vrstnika (op. jakost korelacije je šibka). Nadalje, pokazala se je tudi šibka statistično značilna povezanost med letnikom šolanja in situacijo »žvižganja za osebo« ($\rho = 0,211$, $p = 0,003$). Tudi v tem primeru je smer korelacije pozitivna, kar pomeni, da v višjih letnikih posamezniki večkrat oziroma bolj pogosto doživijo situacijo žvižganja za osebo. Iz rezultatov lahko vidimo, da so vse korelacije med letnikom šolanja in posameznimi spolno nasilnimi dejanji pozitivne.

Statistično značilne korelacije ($p < 0,05$) smo zaznali še pri naslednjih situacijah: (i) izsiljen

poljub s strani vrstnika ($\rho = 0,169$, $p = 0,019$), (ii) pohotni pogledi s strani vrstnika ($\rho = 0,154$, $p = 0,029$), (iii) spogledovanje ($\rho = 0,164$, $p = 0,020$), (iv) neprimerni in nesramni komentarji s spolno vsebino ($\rho = 0,156$, $p = 0,027$) ter pri (vii) nagovarjanje k spolnemu odnosu ($\rho = 0,178$, $p = 0,012$). Za vse povezave med letnikom šolanja in pogostostjo situacij spolno nasilnih dejanj, za katere smo ugotovili, da so statistično značilne ($p < 0,05$), velja da so po jakosti šibke in pozitivne. Torej za vsa omenjena dejanja spolnega nasilja velja, da so jih bolj pogosto doživeli posamezniki višjih letnikov, kjer lahko (ob določenem tveganju) trdimo, da ugotovljena korelacija na vzorcu velja oz. obstaja tudi na celotni populaciji.

Ugotovili smo, da se spolno nasilje najpogosteje dogaja izven šolskega okoliša (46,7 %), kar je bil najpogostejši odgovor na vprašanje, kje se je spolno nasilje zgodilo. To lahko podkrepimo tudi z dejstvom, da ta okoliš ni več pod nadzorom učiteljev ter drugih vrst ali oblik nadzora, zato so dejanja, ki se na teh krajih dogajajo in njihova pogostost, vedno bolj zaskrbljujoča. Respondenti navajajo, da se spolno nasilje ne dogaja na šolskem stranišču (0,0 %) ter da se redko pripeti v šolskih garderobah (13,3 %) ali v razredu (20,0 %). Izračun s hi-kvadrat preizkusom hipoteze enake verjetnosti je pokazal, da se največ odgovorov dijakov uvrsti v kategorijo, da se spolno nasilje najpogosteje dogaja izven šolskega okoliša (11,800, $df = 5$, $p = 0,038$).

Mnenje dijakov in dijakinj o pogostosti ozaveščanja o spolnem nasilju

Iz preglednice 3 je razvidno, da so srednješolci tematiko spolnega nasilja in ustreznega ukrepanja ob njegovem pojavu v času šolanja pri pouku zelo redko obravnavali. To nam potrjujejo podatki, saj se kar 51,7 % srednješolcev v srednji šoli še nikoli ni pogovarjalo o spolnem nasilju, 30,8 % srednješolcev pa zelo redko (111,299, $df = 3$, $p < 0,001$).

Druga spoznanja raziskave kažejo naslednje:

Dijaki, ki so bili žrtve spolnega nasilja, so najpogosteje posledice čutili v občutkih tesnobe, strahu in stresa, pri premagovanju težav in travm pa so se zatekli k zlorabi drog in alkohola. Zapadli so v depresijo, se spopadali z motnjami hranjenja in se zaprli vase. Kot storilca spolnega dejanja so udeleženci najpogosteje navedli sošolca (41,7 %), prijatelja (41,7 %) in vrstnika (33,3 %). Pri odgovarjanju na vprašanje, katerega spola je bil storilec spolnega nasilja, so v večini vsi udeleženci navedli, da je bil storilec spolnega nasilja nasprotnega spola (91,7 %).

Ugotovili smo tudi, da udeleženci ne poznajo veliko svojih sošolcev, ki so bili ali so žrtve spolnega nasilja. Podatki kažejo, da večina udeležencev ni poznala sošolca, ki bi bil žrtev medvrstniškega

Tabela 3: Osnovne statistike o pogostosti obravnavanja tematike spolnega nasilja v šoli.

Ste v času šolanja na srednji šoli kdaj pri pouku obravnavali tematiko spolnega nasilja in kako ustrezno ukrepati, če pride do njega?		
	N	%
Nikoli.	104	51,7 %
Zelo redko (do 2-krat).	62	30,8 %
Občasno (od 2-krat do 4-krat).	32	15,9 %
Pogosto (od 5-krat do 10-krat).	3	1,5 %
Skupaj	201	100 %

spolnega nasilja oz. je bilo to redko. Upoštevati moramo tudi vidik, da mora žrtev za priznanje spolnega nasilja zbrati veliko poguma ter zaupati osebi, s katero se pogovori o zlorabi. Zaradi tega pa je verjetno, da je sošolcev, ki so bili žrtve, veliko več. Najpogostejši odgovor, kje se spolno nasilje najpogosteje dogaja, so udeleženci navedli izven šolskega okoliša (58,3 %) in v razredu (20 %).

Intervju z dijaki, ki živijo in obiskujejo srednjo šolo v Slovenski Istri

Pri kvalitativni raziskavi smo opravili polstrukturiran intervju z dvajsetimi dijaki obmejnega območja. Intervjuji so se izvajali od oktobra do decembra 2023. V nadaljevanju so rezultati kvalitativne analize predstavljeni po tematskih sklopih. Zapisji so dobesedni.

(i) obseg in narava spolnega nasilja med dijaki v obmejnem prostoru

Večina srednješolcev navaja, da se na obalnih šolah spolno nasilje ne pojavlja tako pogosto. Najpogostejše oblike, ki jih prepoznajo so npr. »... otipavanje, neprimerno izražanje s spolno eksplicitno vsebino, spogledovanje [...]«. O takšnih oblikah spolnega nasilja dijaki ne poročajo razredniku oz. drugim profesorjem, pogovarjajo se zgolj med vrstniki. Ugotavljajo namreč, da »se nič ne bi zgodilo, vedno te označijo za lažnivca ali da iščeš pozornost [...]«, »sankcij ni, ker ni dokazljivo.«

Fantje pravijo, da je punca »iskala ali da je lahkoživka [...]«. Spolnemu nasilju v šolskih prostorih je bilo podvrženih 90 % dijakinj in 20 % dijakov. Dijakinja pove, da »zdi se mi, da je več otipavanja in neprimerne vedenja v dijaškem domu, vsaj tako mi je povedala sošolka [...]«.

Drugače pa je v izvenšolskih prostorih oz. ob koncih tedna, kjer so si vsi respondenti enotni, da je spolnega in drugega nasilja veliko, in

sicer »pogosto se zvečer vračam s treninga in me je v Kopru strah. Veliko je mladih Šiptarjev [op. Albancev], ki za mano kričijo, kako sem seksi, kam grem, če gredo lahko z mano, če imam naravne [...]«.

Vrstnica navaja, da se najbolj boji, »ko gremo v soboto zvečer s prijateljicami ven. Najslabše je v Izoli, zato gremo raje kam drugam. Pogosto prosim starejšega brata in njegove prijatelje, da nas spremljajo, ker se vse punce bojimo. V barih je veliko otipavanja, moji prijatelji je en tip izsilil poljub in jo šlatal, kar naprej nekaj nadlegujejo. Občutek ti dajo, da same izzivamo, ker smo lepe, morda bolj izzivalno oblečene [...]«.

Respondentke navajajo, da ne gre za starejše predstavnike moškega spola, temveč za vrstnike oz. fante, ki so leto ali največ dve leti starejši.

Najbolj se bojim, če sem sama zvečer, npr. na parkirišču ali kakšni ulici ali ko grem pozno na avtobus [...], v šoli me ni strah, nikoli.

Včasih razmišljam o bližini državne meje. Kaj, če pride do kaznivega dejanja [op. posilstva ali, če me kdo ugrabil, meja je preveč blizu, hitro se lahko zgodi, da storilca ne najdejo več [...].

[...] zvečer se bojim sama po mestu, izogibam se skupinam fantov, predvsem, če slišim, da ne govorijo slovensko [...].

[...] ko se zvečer vračam s treninga plesa, sem vedno na telefonu s fantom, ker se bojim sama po ulici do avtobusne postaje.

Fantje v veliki večini navajajo, da »gre za iskanje pozornosti, ne vem, če bi res kaj naredili puncam [...]«, drug dijak navaja »če so mladi v skupinah, radi verbalno izzivajo, samo mimo moraš [...]«.

(ii) dejavniki, ki vplivajo na pojavljanje spolnega nasilja

Med respondenti smo ugotavljali, kateri so po njihovem mnenju ključni dejavniki za pojavljanje spolnega nasilja v obmejnem prostoru. V večini menijo, da »se obmejni prostor ne razlikuje od večjih slovenskih mest«, Obalo izpostavijo zaradi pristanišča in bližine meje, ker je tukaj več dnevnih migracij in predvsem tujih državljanov, ki so zaposleni v gospodarstvu, njihovi otroci pa tukaj obiskujejo šole. Dijaki precej enotno navajajo, da »gre pri povečanem spolnem nasilju predvsem za kulturne razlike, ki vodijo do neprimernega obnašanja in nasilja, težave v družbi, ki jih morda ne sprejme in neupoštevanje naših pravil, vrednost [op. enakost spolov, ženska nedotakljivost] [...]«.

Izpostavijo tudi digitalno tehnologijo, »fantje smo na socialnih omrežjih, kjer je veliko pogovorov o puncah, katera je seksi, katero bi imeli, pogumnejši

tudi nadlegujejo punce s kakšnimi neprimernimi komentarji, fotografijami [...]«.

Nekateri navajajo tudi merjenje moči oz. tekmovalnost med fanti.

Dekleta pa navajajo naslednje: »To so samo izgovori, če prideš v tujo državo in družbo, moraš sprejeti našo kulturo in zakonodajo [...]«, druga dijakinja navaja, da »gre predvsem za spolno neenakost. Obravnavajo nas, kot da smo manj vredne, žalijo, nagovarjajo k seksu, otipavajo, ker je to njim normalno. Pa ni!«.

Sledi »fantje se združujejo v skupinah, nikoli ni en sam. Takrat pridobijo na moči in veljavi in so še posebej nadležni. Zdi se mi, da svoje naredi tudi alkohol, pa droge [...]«.

»Ko grem s prijateljicami zvečer ven, imam vedno solzivec v torbici [...]«.

Skorajda vsa dekleta in fantje navajajo, da nimajo težav z Italijani, največ jih imajo z državljani bivše Jugoslavije, migrantov iz drugih držav pa ne srečujejo pogosto. Polnoletna dijakinja pove, »[...] šla sem na majhno stranišče v baru in za mano je prišel državljani Albanije ali Kosova, me stisnil v kot in porinil svoj jezik v moja usta, za njim je stal njegov prijatelj in se smejal. Od takrat ne hodim več sama na stranišče [...]«.

Druga pove: »zvečer sem šla po Kidričevi ulici (op. center Kopra) v pekarno, pred mano so stopili štiri fantje, ki so govorili meni neznan jezik (op. respondentka meni, da je šlo za albanščino), obkolili so me, me otipavali in me niso spustili dalje. Temu so se smejali, jaz pa sem doživljala neizmeren strah [...]«.

Dijaki enotno povedo, da jih jezi dejstvo, da je v Slovenski Istri kot tudi drugje v Sloveniji povsem »normalno, da moški žvižgajo za žensko, ji dajejo neokusne opazke, slačijo s pogledom, jo otipavajo [...]«.

Mnenje dijakov Slovenske Istre o spolnem nasilju s strani vrstnikov tujcev lahko variira glede na njihove izkušnje, izobrazbo, kulturno ozadje in druge dejavnike. Ugotovili smo, da so mnenja raznolika, saj se nekateri dijaki morda zavedajo kulturnih razlik, ki lahko vplivajo na razumevanje soglasja in meje v medosebnih odnosih, medtem ko drugi vztrajajo pri univerzalnosti spoštovanja in soglasja (kar je opazno predvsem pri dekletih). Nekateri respondenti se prav tako zavedajo stereotipov in predsodkov, povezanih s spolom in tujimi kulturami, ki lahko vplivajo na dožemanje spolnega nasilja. Vsa dekleta so odgovorila, da se zvečer (op. in pozno popoldan, ko se stemni) bojijo same na sprehod po mestu, na avtobusno postajo, do tržnice ipd. Bojijo se predvsem fantov, ki se zbirajo v skupinah in ne govorijo slovenskega jezika, nekaj pa jih navaja, da se bojijo vseh moških ne glede na jezik in kulturno pripadnost. Dijakinje navajajo, da je »veliko več spolnega nasilja s strani tujih

državljanov v primerjavi s slovenskimi«, dijaki pa menijo, da »znajo biti nadležni in izzivalni oboji, čeprav je takih iz bivše Juge več.«

SKLEPNE UGOTOVITVE

Medvrstniško spolno nasilje je kompleksen pojav, ki vključuje neželjeno spolno vedenje med posamezniki enake starosti ali v enakem socialnem kontekstu. S pomočjo kvalitativne in kvantitativne raziskave smo ugotavljali poznavanje spolnega nasilja, pogostost in dejavnike pojavnosti ter preventivne (vzgojno-izobraževalne) pristope, ki delujejo v smislu preventive in kurative ob znakih spolnega nasilja med srednješolci. Izpostavili smo tudi dijake, ki se šolajo in živijo v obmejnem prostoru Slovenske Istre, saj nas je zanimalo mnenje o pojavnosti medvrstniškega spolnega nasilja na tem območju.

Rezultati kažejo, da srednješolci zelo dobro (pre)poznajo situacije spolnega nasilja. Večina srednješolcev kot spolno nasilje dojema poskus posilstva (97,5 %) in otipavanje po telesu, ko si druga oseba tega ne želi (95,5 %). Kot spolno nasilje pa srednješolci prav tako v velikem številu prepoznajo drgnjenje spolnega organa ob telo druge osebe (91,5 %).

Glede na predhodno zastavljene hipoteze ugotavljamo naslednje:

(Ad H1) Statistično značilne povezave po spolu se pojavljajo pri izsiljenem poljubju ($p = 0,018$), nepotrebnem dotikanju ($p = 0,001$) in opazovanju pri slačenju ($p = 0,047$). V vseh omenjenih situacijah so dejanje kot nasilno pogostejše razumele dijakinje. Največja razlika med odgovori moških in žensk je evidentna pri nepotrebnem dotikanju, kjer je dejanje kot nasilno razumelo 86,6 % žensk in 65,1 % moških. Pri ostalih situacijah ni bilo bistvenih oz. statistično značilnih razlik v odgovorih glede na spol ($p > 0,05$);

(Ad H2) Ugotovili smo, da se spolno nasilje redkeje dogaja med zidovi srednjih šol in pogostejše izven šolskega okoliša. V največji meri se srednješolci soočajo s situacijami »spogledovanja, »žvižganja« in s »pohotnimi pogledi s strani njihovih vrstnikov«. Glede na povprečne vrednosti, ki se gibljejo od $AS = 1,03 \pm 0,17$ do $AS = 2,36 \pm 1,16$, sklepamo, da anketirani dijaki na srednjih šolah spolnemu nasilju niso bili izpostavljeni oziroma so mu bili izpostavljeni zelo redko;

(Ad H3) Srednješolci so tematiko spolnega nasilja in ustreznega ukrepanja ob njegovem pojavu v času šolanja pri pouku zelo redko obravnavali.

Spolno nasilje je dejanje, ki na žrtvi zagotovo pusti travme in posledice za celo življenje. Na vprašanje, komu so žrtve spolnega nasilja zaupale svojo osebno zgodbo, je najpogostejši odgovor

prijatelju/ici (58,3 %). O tem, da bi se žrtev zaupala komu od strokovnih delavcev ali šolskemu osebju, ni bila podana nobena izbira. To nam daje potrditev, da srednje šole premalo delujejo na področju spolnega nasilja in zlorab. Na vprašanje, zakaj so dogodek obdržale le zase, pa žrtve spolnega nasilja odgovarjajo, da so o svojih doživetjih molčale zaradi strahu in sramu. Fantje so prav tako redkeje poročali o spolnem nasilju v primerjavi z dekleti, kar je ugotovila že predhodna raziskava (Kuhar & Zaviršek, 2023), kjer naj bi šlo morda za t. i. »višji prag tolerance do nasilnih dejanj s spolno vsebino«, kar je morda povezano s patriarhalno definicijo moškosti.

(Ad RV1): Glede na analizo kvalitativnega dela raziskave je moč ugotoviti, da je medvrstniško spolno nasilje med mladimi v Slovenski Istri v porastu. Spolno nasilje med dijaki je kompleksen in občutljiv problem, ki ga je težko kvantitativno opredeliti, saj mnogi primeri ostanejo neprijavljeni. Dijaki Slovenske Istre opozarjajo na nasilje, ki se dogaja izven šolskih prostorov, povzročitelji pa so predvsem vrstniki, ki niso slovenske narodnosti. Dejavniki, ki lahko vplivajo na pojavljanje spolnega nasilja med mladimi v Slovenski Istri, so glede na opravljeno študijo lahko raznoliki in vključujejo: družbeno, kulturno in socialno-ekonomsko ozadje povzročiteljev; izobrazbo in ozaveščenost o mehanizmih za preprečevanje in obravnavanje nasilja; zlorabo moči in patriarhalno definicijo moškosti; družinsko ozadje povzročiteljev idr.

Ugotovitve kvalitativne in kvantitativne raziskave pričajo predvsem o tem, da obstajajo številni vzroki in dejavniki, ki lahko prispevajo k pojavu medvrstniškega spolnega nasilja, kjer izpostavljamo predvsem: (i) spolno neenakost, ki lahko pripomore k močnemu neravnovesju v odnosih; (ii) pomanjkanje preventivnih dejavnosti in izobraževanja o spolnih pravicah, meji soglasja in spoštovanju drugih; (iii) vse večji socialni pritiski in pričakovanja, kjer gre za izražanje spolnega nasilja kot sredstva moči ali nadzora; (iv) tekmovalnost med mladimi za pridobivanje socialne moči ali statusa; (v) zloraba alkohola in drog, ki povečuje tveganje za nasilje in otežuje prepoznavanje neprimernega vedenja; (vi) pomanjkanje nadzora in vzgoje; (vii) nezadovoljiva zakonodaja in pomanjkanje pravnih posledic za medvrstniško spolno nasilje; (viii) vpliv medijev in digitalne tehnologije, ki normalizirajo spolno nasilje ali prikazujejo nerealne in škodljive odnose.

Raziskave o spolnem nasilju med mladimi so ključne za razumevanje in preprečevanje tega pogostega pojava. Posledice spolnega nasilja med mladimi so lahko dolgoročne in vplivajo na njihovo telesno in duševno zdravje, socialne odnose ter akademsko in poklicno uspešnost. Zato je pomembno, da se izvajajo učinkoviti programi za preprečevanje

medvrstniškega spolnega nasilja, ki vključujejo izobraževanje o soglasju, ozaveščanje o posledicah spolnega nasilja, spodbujanje enakopravnih odnosov ter zagotavljanje podpore žrtvam.

Študija opozarja na pomembnost razumevanja dinamike medvrstniškega spolnega nasilja ter razvoja učinkovitejših strategij za preprečevanje in obravnavo tega problema med slovensko mladino.

Omejitve raziskave se nanašajo predvsem na pomanjkljivosti vzorca, saj je reprezentativnost vzorca v primerjavi z verjetnostnimi naključnimi vzorci manjša, zato je posploševanje oteženo. Raziskava se nanaša zgolj na srednješolce, ki živijo v urbanih območjih (vključili smo zgolj večja

mesta). Študijo bi bilo smiselno ponoviti na večjem vzorcu, ki ne bo regijsko omejen, da bodo rezultati bolj relevantni. Pomemben je tudi vzorčni okvir ter način izbiranja kandidatov za raziskavo v vzorec (op. verjetnostno ali neverjetnostno vzorčenje). Ker gre za zelo občutljivo tematiko, moramo upoštevati tudi to, da odgovori določenih anketirancev niso bili iskreni in so rezultati pojavnosti nasilja do določene mere podcenjeni. V raziskavi smo se omejili le na prepoznavanje in informiranost o spolnem nasilju, nismo pa preverjali odnosa mladih oz. njihovega doživljanja tovrstnih dejanj, kar bi bila lahko dodatna usmeritev ob ponovitvi tovrstne raziskave na večjem vzorcu.

SILENT PANDEMIC: SEXUAL VIOLENCE AMONG SLOVENIAN
HIGH SCHOOL STUDENTS

Mojca KUKANJA GABRIJELČIČ

University of Primorska, Faculty of Education, Cankarjeva 5, 6000 Koper, Slovenia
e-mail: mojca.k.gabrijelcic@pef.upr.si

Doroteja ZAVŠEK

Elementary School Domžale, Bistriška cesta 19, 1230 Domžale, Slovenia
e-mail: zavsek.doroteja@guest.arnes.si

SUMMARY

Peer sexual violence is a complex phenomenon that encompasses unwanted sexual behaviour between individuals of the same age or in the same social environment. Using qualitative and quantitative research, we found out what is known about sexual violence, the frequency and factors of occurrence, and preventive (educational) approaches to prevent and cure signs of sexual violence among high school students. We also interviewed students who go to school and live in the vast area of Slovenian Istria, as we are interested in their opinion about the occurrence of sexual violence among their peers in this area. The results show that high school students (re)recognize situations of sexual violence very well. The majority of high school students perceive attempted rape (97.5%) and touching the body when the other person does not want it (95.5%) as sexual violence. A large number of high school students also recognize rubbing the genitals against the naked body as sexual violence (91.5%). We found that sexual violence occurs both inside and outside the school walls. High school students are most frequently confronted with situations in which they are flirted with, whistled at and receive lecherous looks from their peers. Students who were victims of sexual violence most often felt the consequences in the form of anxiety, fear and stress. To overcome problems and trauma, they turned to drugs and alcohol. They fell into depression, struggled with eating disorders and withdrew. The participants most frequently named a classmate (41.7%), a friend (41.7%) and a peer (33.3%) as the perpetrator of the sexual act. After analysing the qualitative part of the study, it can be concluded that sexual violence among young people in Slovenian Istria is on the rise. Sexual violence among schoolchildren is a complex and sensitive problem that is difficult to define quantitatively, as many cases go unreported.

Keywords: sexual violence, peer violence, students, border area, high school

VIRI IN LITERATURA

- American Association of University Women (AAUW) (2001):** Hostile Hallways: Bullying, Teasing, and Sexual Harassment in School. Washington, American Association of University Women.
- Andrews, Gavin, Corry, Justine, Slade, Tim, Issakids, Cathy & Heather Swanston (2004):** Child Sexual Abuse. V: Ezzati, Majid, Lopez, Alan, Rodgers, Anthony A. & Christopher Murray (ur.): Comparative Quantification of Health Risks: Global and Regional Burdens of Disease Attributable to Selected Major Factors. Geneva, World Health Organization, 1851–1940.
- Aničič, Klavdija, Hrovat Svetičič, Tanja, Hrovat, Tjaša & Andreja Sušnik (2015):** Nasilje nad otroki: Strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje. Ljubljana, Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Aničič, Klavdija, Lešnik Mugnaioni, Doroteja, Plaz, Maja, Vanček, Nataša, Verbnik Dobnikar, Tatjana, Veselič, Špela & Katja Zabukovec Kerin (2002):** Nasilje – nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol. Ljubljana, i2.
- Bašič, Katja (2014):** Nasilje v družini in spolni napad na otroka. Združenje proti spolnemu zlorabljanju. <http://spolna-zloraba.si/wp-content/uploads/2015/12/skripta-Nasilje-v-druzini-in-spolninapad-na-otroka-oktober-2014.pdf> (zadnji dostop: 2024-03-01).
- Benoit, Cecilia, Shumka, Leah, Phillips, Rachel, Kennedy, Mary Clare & Lynne Belle-Isla (2015):** Issue Brief: Sexual Violence Against Women in Canada. The Federal-Provincial-Territorial Senior Officials for the Status of Women, 3, 1–55.
- Berliner, Lucy & Diana Elliott (2002):** Sexual Abuse of Children. V: Myers, John E. B., Berliner, Lucy, Briere, John, Hendrix, C. Terry, Jenny, Carole & Theresa A. Reid (ur.): The APSAC Handbook on Child Maltreatment (2nd Ed.). Thousand Oaks, Sage Publications, 55–78.
- Briere, John & Marsha Runtz (1993):** Childhood Sexual Abuse: Long-Term Sequelae and Implications for Psychological Assessment. *Journal of Interpersonal Violence*, 8, 3, 312–330.
- Cvek, Mihaela & Majda Pšunder (2023):** Učenci, žrtve medvrstniškega nasilja. *Revija za elementarno izobraževanje*, 6, 4, 105–116.
- Čobec, Sabina, Hrovat, Tjaša & Katja Strle (2016):** Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok: najpogostejša vprašanja in odgovori nanje. Ljubljana, Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Darke, Juliet (1990):** Sexual Aggression: Achieving Power Through Humiliation- Handbook of Sexual Assault: Issues, Theories, and Treatment of the Offender. New York, Plenum Press.
- Domiter Protner, Ksenija (2014):** Zloraba otrok v družini: možnosti ukrepanja. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Fedina, Lisa, Holmes, Lynne & Bethany Backes (2016):** How Prevalent is Campus Sexual Assault in The United States. *National Institute of Justice*, 277, 26–30. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/249827.pdf> (zadnji dostop: 2024-01-03).
- Felix, Erika & Susan McMahon (2006):** Gender and Multiple Forms of Peer Victimization: How Do They Influence Adolescent Psychological Adjustment?. *Violence and Victims*, 21, 6, 707–724.
- Fineran, Susan & Larry Bennett (1998):** Teenage Peer Sexual Harassment: Implications for Social Work Practice in Education. *Social Work*, 43, 1, 55–64.
- Fisher, Bonnie, Daigle, Leah, Cullen, Francis & Michael Turner (2003):** Reporting Sexual Victimization to the Police and Others: Results From a National Level Study of College Women. *Criminal Justice and Behavior*, 30, 1, 6–38.
- Frangž, Danijela & Anton Dvoršek (2013):** Nekateri kriminalistični vidiki odkrivanja spolnih zlorab otrok v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64, 1, 63–73.
- Habbe, Jure (2000):** Nasilje in varnost otrok v šolah: nasveti za ravnatelje, učitelje, starše in vse, ki skrbijo za varnost v osnovnih in srednjih šolah. Ljubljana, Lisac & Lisac.
- Hollander, Jocelyn (2014):** Does Self-Defense Training Prevent Sexual Violence Against Women?. *Violence Against Women*, 20, 3, 252–269.
- Irish, Leah, Kobayashi, Ihori & Douglas Delahunty (2010):** Long-Term Physical Health Consequences of Childhood Sexual Abuse: A Meta-Analytic Review. *Journal of Pediatric Psychology*, 35, 5, 450–461.
- Kendall-Tackett, Kathleen (2002):** The Health Effects of Childhood Abuse: Four Pathways by Which Abuse Can Influence Health. *Child Abuse & Neglect*, 26, 6–7, 715–730.
- Kendall-Tackett, Kathleen, Williams, Linda & David Finkelhor (1993):** Impact of Sexual Abuse on Children: A Review and Synthesis of Recent Empirical Studies. *Psychological Bulletin*, 113, 1, 164–180.
- Košir, Katja (2013):** Socialni odnosi v šoli. Maribor, Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.
- Krauss, Beatrice, Krauss, Herbert, O'Day, Joanne & Kevin Rente (2005):** Sexual Violence in the Schools. Boston, Springer.
- Kuhar, Metka & Darja Zaviršek (2023):** Razširjenost in značilnosti spolne zlorabe v otroštvu v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 74, 1, 51–62.
- Lee, Valerie, Croninger, Robert, Linn, Elenor & Xianglei Chen (1996):** The Culture of Sexual Harassment in Secondary Schools. *American Educational Research Journal*, 33, 2, 383–417.
- Leskošek, Vesna, Antič Gaber, Milica, Selišnik, Irena, Filipčič, Katja, Urek, Mojca, Matko, Katja, Zaviršek, Darja, Sedmak, Mateja & Ana Kralj (2014):** Nasilje nad ženskami v Sloveniji. Maribor, Aristej.

Lešnik Mugnaioni, Doroteja (2012): Kako celostno preprečevati nasilje v šoli. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Lešnik Mugnaioni, Doroteja & Ingrid Klemenčič (2014): Smernice za obravnavo vrstniškega nasilja v šoli. Vodenje v vzgoji in izobraževanju, 12, 1, 33–57.

Lešnik Mugnaioni, Doroteja, Klemenčič, Ingrid, Filipič, Katja, Rustja, Eva & Tanja Novaković (2016): Navodila s priročnikom za obravnavo medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Lešnik Mugnaioni, Doroteja, Koren, Andrej, Logaj, Vinko & Mateja Brejc (2009): Nasilje v šolah: opredelitev, prepoznavanje, preprečevanje in obvladovanje. Kranj, Šola za ravnatelje.

Macdonald, Geoff (2001): Effective Interventions for Child Abuse and Neglect: An Evidence-Based Approach to Planning and Evaluating Interventions. Chichester, John Wiley & Sons.

Manly, Jody Todd (2005): Advances in Research Definitions of Child Maltreatment. Child Abuse & Neglect, 29, 5, 425–439.

Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije (2023): Letno poročilo o delu policije. Republika Slovenija, Ljubljana. <https://www.LetnoPorocilo2022.pdf> (zadnji dostop: 2024-01-07).

Molstad, Taylor, Weinhardt, Justin & Rihannon Jones (2021): Sexual Assault as a Contributor to Academic Outcomes in University: A Systematic Review. Trauma Violence Abuse, 24, 1, 218–230.

Mrkun, Mateja (2020): Child Sexual Exploitation and Abuse. Qualitative Report. [https://rm.coe.int/barnahus-slovenia-qualitative-study-on-child-sexualabuse/1680a7255_\(zadnji_dostop:_2024-03-01\)](https://rm.coe.int/barnahus-slovenia-qualitative-study-on-child-sexualabuse/1680a7255_(zadnji_dostop:_2024-03-01)).

Muršič, Mitja (2004): Opredelitev nasilja v sodobnih medosebnih odnosih. <https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2004/04/RKK2004-04> (zadnji dostop: 2024-03-01).

Muršič, Mitja, Klemenčič, Ingrid, Zabukovec Kerin, Katja, Filipič, Katja, Karajić, Emil & Eva Bertok (2016): Osnove systemskega pristopa k medvrstniškemu nasilju in evalvacija projekta NasVIZ. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica.

Muršič, Mitja, Milivojević, Zoran & Doroteja Lešnik Mugnaioni (2010): O medsebojnem nasilju in čustvih. V: Muršič, Mitja (ur.): Znanje o čustvih za manj nasilja v šoli. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 17–20.

Nasilje nad ženskami: vseevropska raziskava (2014): Agencija Evropske unije za temeljne pravice. <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance/oct14sl.pdf> (zadnji dostop: 2024-01-11).

Olweus, Dan (1993): Victimization by Peer: Antecedents and Long-Term Outcomes. V: Kenneth, Rubin & Asendorpf Jens (ur.): Social Withdrawal, Inhibition and Shyness in Childhood. Hillsdale, LEA, 315–341.

Paolucci, Elizabeth, Genius, Mark & Claudio Violato (2001): A Meta-Analysis of the Published Research on The Effects of Child Sexual Abuse. The Journal of Psychology, 135, 1, 17–36.

Pečjak, Sonja (2014): Medvrstniško nasilje v šoli. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Pečjak, Sonja, Pirc, Tina & Katja Košir (2021): Medvrstniško nasilje v šoli. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Permanent Commission of the Status of Women (PCSW) (1995): In Our Own Backyard: Sexual Harassment in Connecticut's Public High Schools. Hartford, Author.

Putnam, Frank (2003): Ten-Year Research Update Review: Child Sexual Abuse. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 42, 3, 269–278.

Rennison, Callie Marie (2002): Rape and Sexual Assault: Reporting to Police and Medical Attention, 1992–2000. Bureau of Justice Report. Washington, Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice.

Rickert, Vaughn, Wiemann, Constance, Vaughan, Roger & Jacquelin White (2004): Rates and Risk Factors for Sexual Violence Among an Ethnically Diverse Sample of Adolescents. Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, 158, 12, 1132–1139.

Scott, Kate, Von Korff, Michael, Angermeyer, Matthias, Benjet, Corina, Bruffaerts, Ronny, De Girolamo, Giovanni, Haro, Josep Maria, Lépine, Jean-Pierre, Ormel, Johan, Posada-Villa, José, Tachimori, Hisateru & Ronald Kessler (2011): Association of Childhood Adversities and Early-Onset Mental Disorders With Adult-Onset Chronic Physical Conditions. Archives of General Psychiatry, 68, 8, 838–844.

Sinozich, Sofi & Lynn Langton (2014): Rape and Sexual Assault Victimization Among College-Age Females, 1995–2013. U.S. Department of Justice, 1–19. <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/rsavcaf9513.pdf> (zadnji dostop: 2024-01-07).

Smith, Carly & Jennifer Freyd (2014): Institutional Betrayal. American Psychologist, 69, 6, 575–587. <http://dx.doi.org/10.1037/a003756> (zadnji dostop: 2024-01-07).

Smith, Peter K. (2009): Cyberbullying. Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology, 217, 4, 180–181.

Stein, Nan, Marshall, Nancy & Linda Tropp (1993): Secrets in Public: Sexual Harassment in Our Schools. Wellesley, Wellesley College Center for Research on Women.

Šterman Ivančič, Klaudija (2015): Šolska klima in medvrstniško nasilje v srednjih šolah: raziskava PISA 2015. Šolsko polje, 28, 5/6, 157–183.

Šulc, Ajda & Aleš Ručman Bučar (2019): Šola in medvrstniško nasilje v Sloveniji: raziskovalni pristopi, metode in metaanaliza dosedanjega raziskovanja v Sloveniji. Šolsko polje, 30, 1–2, 63–194.

Turvey, Brent (2002): Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis. London, Academic Press.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008): Uradni list RS, št. 16/08 in št. 68/16.

Van Roode, Thea, Dickson, Nigel, Herbison, Peter & Charlotte Paul (2009): Child Sexual Abuse and Persistence of Risky Sexual Behaviors and Negative Sexual Outcomes Over Adulthood: Findings From a Birth Cohort. *Child Abuse & Neglect*, 33, 3, 161–172.

Veselič, Špela, Horvat, Dalida & Maja Plaz (2014): Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja: izdaja ob 25. obletnici delovanja Društva SOS telefon. Ljubljana, Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Walters, Mikel, Chen, Jieru & Matthew Breiding (2013): The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010 Findings on Victimization by Sexual Orientation. National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention. https://www.cdc.gov/ViolencePrevention/pdf/NISVS_SOfindings.pdf (zadnji dostop: 2024-01-07).

Williams, Keoki (1994): Recall of Childhood Trauma. A Prospective Study of Women's Memories of Child Sexual Abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62, 6, 1167–1176.

World Health Organization (WHO) (2020): Child Maltreatment. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment> (zadnji dostop: 2024-05-31).

Young, Amy, Grey, Melissa & Carol Boyd (2009): Adolescents' Experiences of Sexual Assault by Peers: Prevalence and Nature of Victimization Occurring Within and Outside of School. *Journal of Youth Adolescence*, 38, 8, 1072–1083.